ajal esimestest kogu Vene riigis, kuid viimseil aastail kahjuks seisma jäänud. Põllutöö ja tööstuse edendamiseks on kaasa aidanud majanduslised seltsid ja ühingud. Et kihelkonnas metsa võrdlemisi vähe, siis veetakse põletuspuid osalt väljastpoolt kihelkonna piire (Visusti, Kaiavere ja Sõõru metsast) ja lõigatakse küttematerjalile turvast lisaks (Luua, Ehavere, Palamuse, Varbevere jt. rabadest). — Iseseisvaid käsitöölisi on rohkem Palamuse alevikus asumas (kellasepp, rätsepad, kingsepad, sepad jne.).

Kaubad tuuakse suuremalt osalt Tartust ja Jõgeva alevist. Müügi-aineiks on põllumajanduse-tooted ja karjasaadused. Tööstusetooteist läheb turule piiritus ja aiasaadustest vähemal mõõdul õunu ja marju. Mööda minnes võiks mainida, et Roela Suurmetsast käivad ka peipsi-äärsete külade vene naised vaarmarju korjamas, mis keediste näol oma tarviduseks, osalt ka turule lähevad. Nimetatud küladest toovad rändavad kaupmehed Palamusele kalu ja sibulaid, mida siin enamasti vilja vastu vahetavad.

Laata peetakse aastas kolm korda: sügisel ja talvel end. Pikkjärve kõrtsi juures ning sügisel end. Kassinurme kõrtsi juures, kus kaubeldakse peaasjalikult loomade, veo-abinõude, puuanumate ja teiste majapidamises tarvisminevate asjadega.

Majandusliseks keskuseks on Palamuse alevik, kus, nagu nägime, mitmed tööstusettevõtted asuvad ning kus üle 200 elaniku. Alevikus on kaks elektrijõu-masinat, mis osalt ka eramaju valgustavad.

Vaimline elu. Usuliselt on kihelkond valdavas enamuses luteriusuline, apostl.-õigeusulisi on ainult 300 hinge ümber. Lahkusulistest oleks nimetada Tartu baptistide koguduse „Betheli" Kaarepere osakond (Patjalas), millel ainult mõnikümmend liiget; omal ajal on olnud Naval ka vennastekogudus. Luteri usu jumalateenistusi peetakse mõnes koolimajaski (Vassevere-Kalliveres ja Varbeveres) ning Nava palvemajas.

Ebausuga ühenduses olnud rahva kombed on kadunud ja peetakse neid ainult veel naljaks; võiks nimetada mai- ja jaanitule tegemist ning mardi- ja kadrisandiks käimist. Maitule põletamise komme on sisse toodud Tartu linnast, kus üliõpilased juba ammust ajast maid tuletegemisega pidulikult vastu võtsid.

Pidulikkude sündmustega ühenduses olevaist kombeist võiks nimetada: varrudel vee katuseleviskamist, vaderite jooksmist, hambaraha andmist; pulmades pulma kinnivõtmist, pärjamängu jm. Talguid peetakse vähe; tulevad ette veel sõnnikuveo- ja rehepeksu-talgud.

Noorte inimeste koosviibimis-kohtadeks on saanud seltsimajad, mida, peale suurima (Palamusel), veel kaks (Kaareperes ja Roelas, endised valla magasiaidad) ning kus piduõhtuid korraldatakse. Peale pidude seltsimajades pannakse suvepidusid toime Kassinurme Kalevipoja sängil.

Hariduse edenemise võimalused on moodustanud majandusline jõukus, linna lähedus ja head ühendusteed Tartuga. Keskkooliõpilaste kui ka ülikoolis õppijate arv on hakanud iseäranis viimseil aastail kasvama. Esimesi on (1921. a.) 52, teisi 7. Vanem põlv kuulub